

Частина I : Розділи I–VI. Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2024. 888 с.

Джерела:

Гр. – Словарь української мови : у 4 т. / упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958–1959.

Жел. – Малорусско-німецький словар : у 2 т. / уложив Євгеній Желеховський і Софрон Недільський. Львів : з друк. наук. т-ва ім. Шевченка, 1886.

СлУМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28 вип. / редкол.: Д. Гринчишин (відп. ред.) та ін. Львів, 1994–2017. Вип. 1–17.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. : у 2 т. / редкол.: Л.Л. Гумецька (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1977–1978.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-3>

**VERBALISATION OF VISUAL IMAGES IN THE TRAVELOGUE
"THE CHARM OF MOROCCO" (1932) BY SOFIA YABLONSKA**

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗОРОВИХ ОБРАЗІВ У ТРЕВЕЛОЗІ
«ЧАР МАРОКА» (1932) СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ**

Kurushyna M. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian Studies
V. N. Karazin Kharkiv National
University
Kharkiv, Ukraine*

Курушина М. А.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри українознавства,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Здавна людина, яка подорожувала, прагнула зафіксувати емоції, зберегти враження від побаченого, почутого, пережитого. Подорожжя, або мандрівна, література представлена різноманітними жанрами й перебуває у фокусі уваги дослідників різних наукових галузей – літературознавців, мовознавців, істориків, соціологів, культурологів, філософів, мистецтвознавців.

Слід відзначити, що на сьогодні можна спостерігати велику кількість термінопозначень такого типу творів (їх наводить, зокрема,

літературознавиця Н. Розінкевич [7]) і відповідно широкий діапазон тлумачень самого поняття «мандрівна література». Очевидно, той факт, що писання подорожніх нотаток не є лише прерогативою професійних письменників, зумовив ситуацію, коли мандрівною, чи подорожньою, літературою (мандрівною прозою, нарисом, тревелогом [7]) дослідники найчастіше називають тексти, які можна об'єднати радше за тематичним принципом, аніж за певними, чітко окресленими жанровими ознаками. Однією з важливих рис є оповідь переважно від першої особи, хронотоп подорожі, переміщення, поєднання елементів нефікційної та художньої літератури на композиційному та стилістичному рівнях (детальніше про тревелогі в Р. Семкова, О. Пономарева, Є. Моштаг, В. Соболев та ін. [4; 6; 5; 1]).

Одним зі зразків таких текстів є тревелогі Софії Яблонської, фотографки, кінооператорки, письменниці, журналістки, яка здійснила навколосвітню подорож. Таке надзвичайне поєднання талантів молоді жінки мало вплив на формування її світосприйняття й на манеру оповіді. Авторка, хоч і дивиться на нові реалії, людей, пейзажі, архітектуру переважно крізь об'єкти камери (у прямому й переносному значенні) оком мисткині й журналістки, проте перебуває в моменті, стаючи не лише сторонньою споглядачкою, а й до певної міри безпосередньою учасницею. Однак ця участь полягала передусім у тому, що, подорожуючи, Яблонська змінювалася й сама, і не лише знання, а й відчуття та емоції від мандрівок тут відігравали велику роль. В. Соболев у статті «Чари і пекло Мароко. Українсько-мароканський діалог поколінь у польській рецепції» відзначає, що до тексту книжки «Чар Марока» (у першій редакції тревелог мав назву «Я і Мароко» [3]) не увійшли всі нотатки й подорожні записи, що «показували не тільки чар, а також, а може й насамперед... жіноче пекло Мароко» [1, с. 106]. Дослідниця наголошує, що «Яблонська, прагнучи запам'ятати найкраще, прощається з країною тепло, пошанівно, а навіть екзальтовано» [1, с. 108]. Справді, попри окремі промовисті та все ж приголомшливі для самої авторки епізоди з життя місцевих жінок (зокрема й останній – про долю Айші, уміщений фактично на останній сторінці, наче для контрасту із заключними фразами), фінал містить дещо сумне, однак тепле прощання з Марокко, «золотою безжурною землею», що вигріла теплий, «незабутній куток» у серці Софії Яблонської [8, с. 79].

Можна припускати, що авторка все ж збирала передусім враження й роздуми від подорожі країною, яка для її світу лишалася екзотичною і, зрештою, такою, якою ця країна була на той момент і якою її сформували історичний, політичний та інші контексти, і, напевно, Яблонська цілком усвідомлювала інакшість цього світу і фактично

власну неможливість втрутитися аж такою мірою, щоб змінити щось глобально (і роль жінки, про що свідчить вирішення долі маленької Фатіми, і загалом колоніальний статус тамтешніх мешканців: «Болять мене нужда арабів, їх зламані гордощі, їх упадок і неміч. Але годі. І я скажу арабською звичкою: “Ін ш’алья” (Воля Алаха)» [8, с. 10]). Тож у колекції вражень (С. Зонтаг влучно зауважувала, що «колекціонувати фотографії – це колекціонувати світ», а «фотографії – це зафіксований досвід» [2]) поставав неповторний світ іншої культури, що виростала з давніх, не завжди зрозумілих європейцеві традицій, та іншої природи, яка затуманювала свідомість, вабила й зачаровувала.

Зорові образи та їх вербальне втілення у тревелозі «Чар Марока» Софії Яблонської відбивають специфіку її світосприйняття, особливий спосіб пізнання й колекціонування світу. У цій розвідці ми зосередимося лише на деяких, що зумовлено обмеженим обсягом публікації. Важливе значення у змалюванні атмосфери відіграють прикметники та іменники на позначення кольору. Найчастіше трапляються «чисті» кольори, з-поміж яких домінують синій, золотий (у переносному значенні «яскравий жовтий»), жовтий, червоний, білий: «До **синього** неба!» (с. 1)¹, «**синьою** рукою» (с. 2), «ї сумні, **сині** очі» (с. 3), «топло погляд у **синяві** неба» (с. 8), «високу пальму, що вирізується потягтим рисунком на тлі **синього** неба» (с. 10); «повітря затрясене **золотими** порошинками соняшного проміння», «сонце таке **золоте**» (с. 18), «**золотою** тканиною» (с. 28), «**золоті** піски Сагари» (с. 51), «маленькі, **жовті** будиночки» (с. 5), «**жовтий** ранок» (с. 49), «чистенький **жовтий** пісок» (с. 65), «**жовті**, спілі дактилі» (с. 71); «**червоною** хустиною» (с. 2), «**червоними** дахами» (с. 5), «**червоністю** заходу сонця» (с. 76); «Все **біле!**», «ряди широких **білих** зубів» (і контрастне «та ясночервоні піднебіння» с. 18), «чоло, окутане **білим** тюрбаном» (с. 21) тощо. Авторка досить часто використовує ряди прикметників-означень (інколи дієприкметників) (переважно у препозиції), що створює враження живої фотографії: «Замість **сірих, похмурих** мурів і темряви <...>, мене зустріли **веселі, великі, кольорові** вікна» (с. 6); «Париж! Безкрая маса **електричних, блискотливий, колірових, танцюючих** ламп» (с. 28). Окрім «золотого», натрапляємо й на інші прикметними з переносними значеннями, на кшталт: «під **солом’яною** рогожею» (ідеться не лише про матеріал, а й про колір, зокрема колір сонця) (с. 12), «**солом’яну** спідничку», «береги поросли великими, **кров’яними** квітками», «їх барви такі **гарячі**» (с. 51), «засіяну **горячими** очима юрбу» (с. 54), «таке багатство і **гарячість** колірів і форм» (с. 9);

¹ Тут і далі подаємо цитати мовою цитованого видання, зазначаючи в дужках номери сторінок.

«**вогняним** сонцем залиту Сагару» (с. 72). Меншою мірою представлені відтінки кольорів та okazіональні утворення: «**блідорожеве** небо привітало мої розплющені очі» (с. 1), «**ясно-зеленими** віконцями» (с. 5), «на тлі **темножовтого** дуба» (с. 31), «**золотоволоса** жіноча постать, сині **холодновиразисті** очі» (с. 39).

У пейзажах гори, місяць, океан, сонце персоніфіковані, і виходить, що не лише авторка їх споглядає, а сама природа взаємодіє з людиною, є повноцінним актором у творенні образу незвіданої, іншої землі: «Старий, сивий Атлас здивовано дивиться на нас» (с. 47); «Пізно вночі місяць положився спати» (с. 48); «Раптом синій, лихий океан пініться перед нами» (с. 53); «Сонце почервоніло зі злості..» (с. 72).

Авторка робить портретні характеристики, зосереджуючись то на постаті, то на рисах обличчя, шкірі та ін. деталях, і наче то наближаючи, то віддаляючи камеру. Зокрема такий рух камери від загального плану до деталі демонструє уривок: «Спершись об стіну вежі, стоїть молоденька, чудова арабочка в багатому, золотом і рожевим шовком розгаптованому одязі. Вся її постать облита червоністю заходу сонця. // Чорні її, глибокі очі дивляться на мене з зацікавленням, наче бачуть дно мого серця, а темні м'ясисті уста розхиляються усмішкою і відслоняють рядки дрібненьких зубів» (с. 76–77). У фінальному епізоді прощання з Марокко Яблонська застосовує також прийом руху камери з точністю до навіпаки й з більшим масштабом – від деталі («В руках два букети з мімози, диких лілей і квіту з помаранч» до загального портрету («На березі стоїть Каїд Кадур бель Лябрі, його вибранка Фатма у рожевому одязі з заслоненим обличчям та Рене»)) й до загальної картини, з відповідним масштабуванням від меншого до більшого («А за ними пальми, сонце, Мароко і ціла Африка») (с. 81). Описані способи вербалізації зорових образів зумовлені специфікою оповіді й манерою письма авторки, у якій відбилося її прагнення схопити й зафіксувати безпосередні відчуття «широкої, запашної країни». Перспективним вважаємо дослідження слухових образів тревелогів Софії Яблонської.

Література:

1. Sobol W. Чари і пекло Мароко. Українсько-мароканський діалог поколінь у польській рецепції. *SPU*. 2019, № 6. С. 99–114.
2. Sontag S. On Photography. URL: <https://writing.upenn.edu/library/Sontag-Susan-Photography.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Беницький А. Листи Михайла Рудницького до Софії Яблонської: комунікаційні особливості. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2017. Вип. 7. С. 427–436.

4. Горбач М. Травелоги, або Як писати про подорожі. Майстер-клас Ростислава Семкова. 07.07.2016 // Читомо: медіа про книгу. URL: <https://archive.chytomo.com/news/travelogi-abo-yak-pisati-pro-podorozhi> (дата звернення: 21.11.2024).

5. Моштаг Є. С. Стилістично-дискурсивна характеристика сучасної жіночої мандрівної прози : дис. ..., канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2017. 193 с.

6. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2000. 248 с.

7. Розінкевич Н. В. Українська мандрівна проза початку ХХІ століття: тематика, проблематика, поетика : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2019. 252 с.

8. Яблонська С. Чар Марока. Львів : Накладом книгарні Наукового товариства імені Шевченка, 1932. 79 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-4>

LANGUAGE OF SMS-MESSAGES AS A REFLECTION OF DIGITAL REALITY

МОВА СМС-ПОВІДОМЛЕНЬ ЯК ВІДБИТТЯ ЦИФРОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Umrykhina L.V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Studies and Linguistics
named after Prof. O. G. Muromtseva
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Умрихіна Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
і лінгводидактики імені проф.
О. Г. Муромцевої
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Сучасна парадигма наукового мислення передбачає нерозривний зв'язок суб'єкта і об'єкта пізнання, базований на єдності розуму і матерії. Мові відведено особливу роль в осягненні об'єктивної реальності, оскільки вона дозволяє розглянути, як саме ідеальні об'єкти, відбиваючись у свідомості, набувають матеріальної форми.

Людвіг фон Вітгенштайн ще в середині минулого століття писав: «Структура моєї мови визначає структуру мого світу». Так, сприйняття